

УДК 378.015.311:[378.018.8:373.3.011.3-051]:004.9](045)

DOI: 10.31499/2706-6258.1(15).2026.359721

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Ольга Комар, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти, Уманський національний університет.

ORCID: 0000-0003-0289-2359

E-mail: komar__olga@ukr.net

У статті обґрунтовано значущість інтерактивних технологій як ключового інструменту формування інтелектуальної культури майбутніх учителів початкових класів. Розкрито сутність застосування інтерактивних технологій у контексті професійної підготовки педагога Нової української школи. Акцентовано увагу на перевагах тренінгової форми навчання, що реалізується на базі лабораторії Модернізації початкової освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Автор доводить, що на відміну від традиційного навчання, тренінг забезпечує суб'єкт-суб'єкту взаємодію, активізує внутрішній потенціал особистості та розвиває здатність до прийняття неординарних професійних рішень. Описано етимологічну природу інтерактивності та її вплив на трансформацію професійних поглядів студентів. Визначено стратегічні цілі тренінгової взаємодії, серед яких: набуття нових навичок, корекція неефективних стилів спілкування та стимулювання рефлексивної культури майбутнього фахівця.

***Ключові слова:** інтерактивні технології; інтелектуальна культура; майбутній учитель початкових класів; тренінг; суб'єкт-суб'єктуна взаємодія; вища освіта.*

INTERACTIVE TECHNOLOGIES FOR DEVELOPING THE INTELLECTUAL CULTURE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Olha Komar, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Elementary Education, Uman National University.

ORCID: 0000-0003-0289-2359

E-mail: komar__olga@ukr.net

The article provides a thorough analysis and scientific substantiation of the strategic role of interactive technologies as a fundamental tool for developing the intellectual culture of future primary school teachers. In the context of implementing the New Ukrainian School (NUS) the essence and peculiarities of introducing interactive methods into the educational process of higher pedagogical institutions are revealed. The author emphasizes that a modern teacher must possess not only a body of knowledge but also a high level of cognitive flexibility, which ensures effective adaptation to the challenges of a dynamic information society.

Particular attention is given to the practical dimension of the future teachers' professional training, which is carried out on the basis of the Laboratory of Primary Education Modernization at Uman National University. The article shows that the most effective way to master interactive technologies is through training. In contrast to the traditional lecture-seminar model, which is mainly oriented toward the reproduction of information, training interaction ensures full-fledged subject-to-subject communication. This contributes to the maximum actualization of the student's internal intellectual potential and the development of the ability to make non-standard and methodologically sound decisions within future professional activities.

Within the framework of the research, the etymological nature of the phenomenon of interactivity is analyzed in detail. It is interpreted as the unity of external dialogue and internal transformation of the individual. The strategic goals of training interaction are defined and classified, among which the key ones are: intensive acquisition of new professional competencies, overcoming ineffective communication patterns, development of emotional intelligence, and development of a reflective culture.

The author concludes that interactive learning in the conditions of a specialized laboratory creates an optimal educational environment for the training of an innovative teacher who is capable of continuous professional self-development and creative management of the educational space in primary school.

Keywords: *interactive technologies; intellectual culture; future primary school teacher; training; subject-to-subject interaction; professional training; facilitation; New Ukrainian School.*

Нинішні запити суспільства диктують нові стандарти навчання дітей, що потребує якісного оновлення підготовки майбутніх учителів початкових класів. Актуальність теми зумовлена докорінними змінами в системі початкової освіти, які вимагають від педагога не лише трансляції знань, а й високого рівня інтелектуальної культури. В умовах розбудови Нової української школи (НУШ) постає потреба у вчителів, який здатен критично мислити, швидко адаптуватися до інформаційних потоків та вибудовувати суб'єкт-суб'єктну взаємодію з учнями.

Традиційні підходи до навчання у вищій школі часто не встигають за динамікою цифровізації суспільства. Саме тому інтерактивні технології стають ключовим інструментом формування інтелектуальної культури майбутнього фахівця. Вони дозволяють перетворити процес навчання на активний пошук, де студент розвиває культуру мислення, мовлення та наукової дискусії через безпосередню комунікацію та розв'язання проблемних завдань.

Дослідження потенціалу інтерактивних технологій у розвитку інтелектуальної культури є стратегічно важливим для підготовки конкурентоспроможного педагога нового покоління.

У контексті фахового становлення вчителя початкових класів одним із багатоаспектних завдань залишається формування дидактико-методичної компетентності студентів. Ця проблема перебуває у центрі наукових пошуків багатьох вітчизняних дослідників, зокрема А. Алексюка, В. Бондаря, О. Біди, М. Вашуленка, Н. Воскресенської, І. Зязюна, Н. Максименко, О. Пометун, О. Савченко, І. Шапошнікової та інших.

У своїх працях науковці обґрунтовують широкий спектр стратегій підготовки майбутніх педагогів до ефективної організації освітнього процесу в умовах сучасної школи. Аналіз результатів їхніх досліджень дає змогу детально розглянути теоретичні та практичні засади викладання шкільних дисциплін, акцентуючи увагу на впровадженні інноваційних технологій навчання.

Останніх дослідження і публікації свідчать про те, що сучасний науковий дискурс активує різні аспекти проблеми. Так Красненко О. розкриває проблеми інтерактивності як феномену сучасного культурного простору, Цуканова Н. робить акцент на теоретичних та методичних засадах професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи до використання інтерактивних технологій, Шибя А. досліджує формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій, Коломієць Н. висвітлює дидактичні засади застосування інтерактивних методів навчання молодших школярів, Коцюба Р. студіює комп'ютерно орієнтовану методику розвитку іншомовної комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів лікувальної справи тощо.

Попри наявні наукові здобутки, питання формування готовності майбутніх педагогів до використання інтерактивних технологій у початковій школі залишається недостатньо розкритим. Зокрема, бракує системних досліджень щодо впровадження

таких інструментів як на рівні викладання окремих дисциплін, так і в загальній структурі педагогічної діяльності. Сучасні реалії освітнього простору вимагають переосмислення та суттєвого доопрацювання теоретичних засад, змістового наповнення та методичних підходів до професійної підготовки студентів. Така потреба в оновленні навчальних стратегій відповідно до новітніх запитів суспільства додатково підтверджує своєчасність та гостру актуальність обраного напрямку дослідження.

Мета статті – обґрунтувати можливості інтерактивних технологій в розвитку інтелектуальної культури майбутнього вчителя початкової школи.

Застосування інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів створює унікальне середовище для розвитку їхньої інтелектуальної культури. На відміну від пасивного засвоєння знань, інтеракція передбачає постійну розумову активність та рефлексію.

Основними можливостями інтерактивних технологій у цьому контексті є:

1. *Розвиток критичного та аналітичного мислення.* Застосування методів дискусії, кейс-стаді (case-study) або «Дебатів» змушує студента не просто запам'ятовувати інформацію, а піддавати її сумніву, порівнювати різні погляди та аргументувати власну позицію. Це формує фундамент інтелектуальної культури — здатність до об'єктивного аналізу педагогічних явищ.

2. *Формування культури наукового пошуку та самостійності.* Використання методів проєктної діяльності та веб-квестів стимулює майбутнього вчителя до самостійного пошуку інформації, її фільтрації та структурування. Студент опановує навички інформаційної гігієни та вміння оперувати великими масивами даних, що є критичним для сучасного інтелектуала.

3. *Удосконалення комунікативної складової інтелектуальної культури.* Робота в малих групах, прийоми «Акваріум» або «Коло ідей» навчають майбутнього педагога культурі діалогу. Це включає вміння слухати колег, коректно заперечувати, чітко формулювати думки та дотримуватися етики наукової суперечки.

4. *Стимулювання креативності та професійної гнучкості.* Інтерактивні інструменти (ментальні карти, інтерактивні дошки, ігрові симуляції) дозволяють студентам моделювати фрагменти уроків у нестандартних формах. Це розвиває інтелектуальну лабільність — здатність швидко знаходити ефективні рішення в умовах мінливого освітнього середовища початкової школи.

5. *Розвиток рефлексивної культури.* Завершальні етапи інтерактивного навчання («Мікрофон», «Есе-п'ятихвилинка», «Рефлексивне коло») привчають майбутнього вчителя аналізувати власну інтелектуальну діяльність, усвідомлювати прогалини в знаннях та визначати траєкторію подальшого саморозвитку.

На сучасному етапі заклади вищої освіти ефективно впроваджують інтерактивні технології у процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової ланки. Тривалий досвід роботи у цьому векторі дозволяє стверджувати, що інтеракція виступає потужним чинником становлення інтелектуальної культури педагога. Згідно з концепцією Митника О., цей феномен постає як специфічна характеристика мисленнєвої діяльності особистості, спрямована на взаємодію із соціумом та навколишнім середовищем, результатом якої є створення інноваційного продукту на об'єктивному чи суб'єктивному рівнях [3, с. 46].

Реалізація інтерактивних підходів базується на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Таке навчання стимулює студентів до неординарного проєктування уроків, активізує їхній когнітивний потенціал та сприяє розвитку інтелекту. Останній, своєю чергою, розглядається як складна система психологічних механізмів, що дають змогу особистості вибудовувати адекватну

внутрішню модель світу та гармонізувати власну діяльність відповідно до об'єктивних вимог реальності [4, с. 201]».

Сьогодні у закладах вищої освіти успішно реалізується стратегія підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах інтерактивності. Багаторічна практика підтверджує, що застосування інтерактивних технологій є ключовим чинником формування інтелектуальної культури студента. У науковому дискурсі, зокрема за визначенням Митника О., «інтелектуальну культуру розглядають як специфічну якість мисленнєвої діяльності, що виявляється у взаємодії людини зі світом та оточенням, результатом якої є створення інтелектуальних новацій» [3, с. 46].

Впровадження інтерактивних методів у вищу школу трансформує освітній процес у площину суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Такий підхід спонукає майбутніх педагогів до креативного проєктування навчання та інтенсифікує розвиток їхнього інтелекту системи психологічних механізмів, що забезпечують побудову адекватної моделі світу та оптимізацію діяльності індивіда відповідно до вимог реальності. [4, с. 201].

Справжнє опанування інтерактивними методами можливе лише через власний практичний та емоційний досвід, адже глибоке розуміння процесів взаємодії приходить під час безпосередньої участі в них. Саме тому для засвоєння студентами інтерактивних технологій найбільш доцільною формою роботи є тренінг. Тренінгові форми занять зі студентами проводяться на базі лабораторії Модернізації початкової освіти Уманського національного університету.

У процесі тренінгової взаємодії формується атмосфера довіри та неформального спілкування, що стимулює варіативність мислення та пошук креативних шляхів розв'язання професійних завдань. Висока зацікавленість майбутніх учителів цією формою навчання пояснюється її динамічністю та відсутністю надмірного дидактичного тиску.

На противагу традиційній освітній парадигмі, яка зорієнтована на репродукцію знань та пошук лінійних рішень, тренінг активізує прихований потенціал особистості майбутнього вчителя. Ця форма роботи забезпечує комплексний розвиток емоційного, соціального та когнітивного компонентів компетентності студента, стимулюючи його автономність, рішучість та навички колективної праці. Визнаючи фундаментальність класичних підходів, ми зауважуємо, що в епоху глобальних трансформацій їхній інструментарій виявляється недостатньо гнучким, тоді як тренінгові методики гарантують адаптивність та професійну лабільність фахівця.

Як цілісна педагогічна система, тренінг спрямований на реалізацію таких стратегічних цілей:

- *Когнітивно-практична*: засвоєння інноваційних технологій, опанування нових умінь та розширення професійного світогляду;
- *Корекційна*: нівелювання неефективних стереотипів поведінки, деструктивних стилів спілкування та неконструктивних емоційних реакцій;
- *Розвивальна*: системне формування інтелектуальної культури майбутніх педагогів;
- *Мотиваційна*: трансформація ставлення до навчання як до процесу, що є джерелом професійного натхнення та самореалізації;
- *Аксиологічна*: зміцнення позитивного самосприйняття та життєствердної позиції студента;
- *Синергетична*: знаходження оптимальних рішень складних проблем через інтеграцію різнобічного емпіричного досвіду, інтелектуальних зусиль та індивідуально-психологічних особливостей учасників групи

У процесі підготовки майбутніх учителів початкової ланки ми суворо дотримуємося регламенту та атрибутики тренінгової форми навчання. Оптимальний кількісний склад групи становить 18–24 особи, що дозволяє забезпечити ефективну комунікацію. Заняття проходять у спеціалізованому середовищі на базі лабораторії Модернізації початкової освіти Уманського національного університету. Роль викладача в таких умовах трансформується у функцію фасилітатора, який не просто транслює знання, а модерує процес їхнього самостійного видобуття студентами.

Методологічну основу тренінгу складають інструменти стимуляції міжособистісної взаємодії. Етимологія терміна "інтерактивність" (від лат. *inter* — між та *actus* — рух) підкреслює подвійну природу цього процесу: зовнішню — як комунікацію між суб'єктами, та внутрішню — як інтенсивну інтелектуальну роботу особистості, що веде до трансформації поглядів та професійних установок.

На відміну від репродуктивних методів, тренінгова форма навчання виключає пасивне отримання інформації; натомість знання формуються через активний пошук та власні відкриття учасників, і постають як продукт спільної мисленнєвої діяльності. Використання проблемних вправ спонукає студентів до глибокої рефлексії над методикою організації навчання молодших школярів, розвитку їхнього інтелекту та кмітливості. Ключовий акцент зміщується на самостійність навчання та активну колаборацію, де відповідальність за результативність освітнього процесу розподіляється паритетно між викладачем та кожним учасником групи.

Навчання студентів специфіці інтерактивних технологій та особливостям їхнього впровадження в освітній процес початкової школи (зокрема на уроках мовно-літературної та математичної галузей) здійснюється у форматі тренінгів. Сформовані під час таких занять практичні навички та когнітивний досвід стають фундаментом для подальшої роботи на практичних заняттях із фахових методик, де студенти вже самостійно проектують та моделюють сучасні уроки.

Готовність майбутнього вчителя до реалізації інтерактивного навчання ґрунтується на його здатності креативно проектувати навчальний матеріал, забезпечуючи його подачу в оригінальній та доступній формі. Застосування інтерактивного інструментарію спрямоване не лише на формування у молодших школярів ґрунтовних знань про довкілля, а й на стимулювання пізнавальної активності, творчого пошуку та жаги до саморозвитку. Важливою складовою професіоналізму є вміння педагога стратегічно відбирати зміст навчання, чітко формулювати цілепокладання та методично грамотно моделювати структуру інтерактивного уроку. Ефективним майданчиком для розв'язання цих завдань та опанування практичних навичок є курс «Інноваційні технології навчання у початковій школі».

Ознайомлення студентів з інтерактивними технологіями відбувається поетапно: від вступних тренінгів на лабораторних заняттях до лекційного курсу та фінальних практичних занять для закріплення навичок. У результаті майбутній учитель початкових класів формується як інтегрована особистість, що гармонійно поєднує професійну мотивацію, глибокі знання та соціальну активність.

Навчальні компоненти визначалися на основі сприйняття педагогічного процесу як об'єкта діяльності, де вчитель керує пізнавальною активністю учнів. При цьому враховувалися засади особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів, теорія поетапного формування розумових дій, а також варіативність форм навчання (від індивідуальних до колективних, а також поєднання різних форм взаємодії в класі).

Спираючись на визначені компоненти, було проведено аналіз студентських планів-конспектів щодо коректності моделювання та реалізації інтерактивних уроків, доцільності вибору вправ і формулювання проблемних питань після завершення методичної та тренінгової підготовки. Моніторинг та оцінювання здійснювалися під

час пробних уроків, а також у межах безперервної педагогічної практики. Розроблені табличні дані слугували інструментарієм для саморефлексії та взаємного оцінювання студентів під час експерименту та практичної діяльності.

Основні складові організації інтерактивного навчання молодших школярів

№	Складові
1.	Структурована, системна та змістовна розбудова навчального процесу школярів.
2.	Орієнтація на особливості пізнавальної практики школярів під час проектування дидактичного супроводу.
3.	Добір відповідних інтерактивних методів для координації пізнавальної роботи школярів згідно з конкретним кроком навчання.
4.	Креативна реалізація інтерактивних технологій під час проведення занять різних типів, нетрадиційних уроків та уроків-екскурсій.
5.	Коллективний розгляд тематики та прогнозованих показників (програмних цілей) в учнівському колі.
6.	Моделювання структури уроку, сконструйованого з використанням інструментарію інтерактивного навчання.
7.	Організація та проведення різних видів інтерактивних вправ (фронтальних, групових, інтерактивних дидактичних ігор, дискусій тощо).
8.	Залученість вихованців у процесі виконання інтерактивних завдань: а) розподіл ролей у межах групової взаємодії; в) налагодження реверсивного зв'язку (використання сигнальних карток); г) варіативність аргументації та обґрунтованості власних думок.
9.	Позиція педагога в структурі інтерактивного заняття: <ul style="list-style-type: none">• формулювання цільових настанов;• координація (модерування) напрямків роботи;• забезпечення рівних можливостей для висловлювання усіх учасників;• регламентація тривалості доповідей.
10.	Участь школярів у моніторингу та визначенні рівня знань: <ul style="list-style-type: none">• індивідуальна перевірка та персональна рефлексія результатів (самоаналіз);• експертна оцінка діяльності однокласників та груповий взаємоконтроль.
11.	Модерування рефлексивного етапу щодо реалізації очікуваних результатів навчання.
12.	Оптимізація часового ресурсу заняття задля ефективного впровадження інтерактивних технологій.

Викладений матеріал дозволяє сформулювати такі висновки про те, що інтелектуальна культура майбутнього педагога є складним утворенням, що охоплює не лише систему знань, а й здатність до гнучкого мислення, рефлексії та креативного розв'язання професійних завдань. Інтерактивні технології виступають каталізатором розвитку цих якостей, перетворюючи студента з пасивного слухача на активного суб'єкта власного інтелектуального зростання.

Тренінгова форма навчання є оптимальною для формування професійної компетентності. Вона забезпечує перехід від репродуктивного засвоєння інформації до продуктивної діяльності, де знання стають результатом спільного пошуку та інтелектуальної взаємодії (інтер-акції).

Специфіка інтерактивного навчання полягає у зміні ролі викладача на фасилітатора та встановленні паритетної відповідальності за результат. Це привчає майбутніх учителів до неординарного підходу в організації майбутньої роботи з молодшими школярами, спрямованої на розвиток їхньої кмітливості, логіки та пізнавального інтересу.

Практичний досвід підтверджує, що занурення студентів у тренінгове середовище сприяє не лише професійному, а й особистісному розвитку: зміцнюється позитивне самосприйняття, підвищується рівень соціальної та емоційної

компетентності, формується готовність до роботи в умовах динамічних змін Нової української школи.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у розробці та апробації авторських тренінгових програм, спрямованих на розвиток окремих компонентів інтелектуальної культури вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коберник О. М. Теорія і методика психолого-педагогічного проєктування виховного процесу в школі. Київ: Науковий світ, 2011. 320 с.
2. Комар О. Навчання і виховання через спілкування. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Київ: Міленіум, 2006. Ч. 2. С. 134–140.
3. Митник О. Інтелектуальна культура вчителя як показник готовності до формування культури мислення молодшого школяра. *Початкова школа*. 2008. № 1. С. 7–10.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ: Грамота, 2012. 504 с.

REFERENCES

1. Kobernyk, O. M. (2011). *Teoriia i metodyka psykhologo-pedahohichnoho proektuvannia vykhovnoho protsesu v shkoli*. Kyiv: Naukovyi svit [in Ukrainian].
2. Komar, O. (2006). Navchannia i vykhovannia cherez spilkuvannia. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskooho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychny*, Part 2, pp. 134–140 [in Ukrainian].
3. Mytnyk, O. (2008). Intelektualna kultura vchytelia yak pokaznyk hotovnosti do formuvannia kultury myslennia molodshoho shkoliara. *Pochatkova shkola*, No. 1, pp. 7–10 [in Ukrainian].
4. Savchenko, O. Ya. (2012). *Dydaktyka pochatkovoii shkoly*. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.03.2026 р.

Прийнята до друку 30.03.2026 р.

Опубліковано 02.04.2026 р.